

Sergiu BALANOVICI

DECEMBRIE 1917: TRUPE RUSE BOLȘEVIZATE AMENINȚĂ BOTOȘANII

După campania dezastruoasă din anul 1916 – în urma căreia două treimi din teritoriul țării fusese ocupat de trupele Puterilor Centrale, familia regală, autoritățile centrale, armata și o parte a populației civile retrăgându-se în spațiul dintre Carpații Orientali, Prut și Siret – gravele probleme cu care se confrunta statul român aveau să fie accentuate de evenimentele din Rusia.

În a doua jumătate a lunii februarie 1917, la Petrograd a izbucnit revoluția burghezodemocratică. La 2/15 martie s-a constituit guvernul provizoriu prezidat de prințul G.E. Lvov (apoi, din iulie 1917, de A.F. Kerenski), țarul Nicolae al II-lea fiind nevoit să abdice. Pentru guvernul român, evoluția situației din Rusia prezenta un interes deosebit, aceasta fiind cel mai important aliat al României și principalul susținător al operațiilor Antantei pe frontul oriental. În iarna anului 1917, Rusia a preluat o parte însemnată a frontului de pe Carpații Orientali, Siretul inferior, Dunărea de Jos până la mare, care venea în continuarea dispozitivului rusesc din Bucovina. Armatele 4, 6 și 9 ruse, însumând aproximativ un milion de militari, formau – împreună cu Armata 2 română și Armata 8 rusă din Bucovina – „Frontul Român”, o structură de comandament pusă sub autoritatea regelui Ferdinand, în calitate de comandant suprem. În plus, teritoriul rusesc constituia singurul canal de legătură cu aliații, prin care se realiza aprovizionarea armatei române, iar la Est de Prut și Nistru se găsea o parte din depozitele militare românești. O eventuală defecțiune a Rusiei ar fi avut consecințe dintre cele mai grave pentru România, făcând imposibilă continuarea luptei.

Schimbările din Rusia au fost primite cu optimism atât la Iași – devenit capitala țării, după evacuarea Bucureștilor, în noiembrie 1916 – cât și în țările Antantei, în speranța că noile autorități de la Petrograd vor canaliza eforturile de război „cu o întinerită vigoare împotriva inamicului comun. Ca și intrarea Americii în război – scria Constantin Argetoianu – revoluția de la Petrograd a fost primită la noi cu însuflețire. Vestea prefacerii regimului autocratic din Rusia într-unul constituțional a provocat chiar mai mult entuziasm decât aceea a mobilizării Statelor Unite. Oricât de decisivă pentru soarta războiului se înfățișa intrarea acestora în luptă, scadența aportului american apărea ca destul de îndepărtată și fără efect imediat asupra evenimentelor de la noi, pe când schimbările din Rusia trebuia să se simtă imediat și pe frontul nostru”¹. La rîndul său, I.G. Duca nota: „Am trăit alături cu doi dușmani, nu cu doi aliați, vina era a regimului țarist [...] cu noua Rusie, mentalitatea se va schimba, raporturile vor putea din nou să fie ceea ce trebuia să fie, va fi confraternitate militară și politică, cordialitate sinceră, ajutor reciproc. Într-un cuvânt, tot ce am așteptat de la ruși și tot ce n-a fost”². Omul politic român se referea, fără îndoială, la sprijinul modest acordat armatei române de trupele ruse pe timpul campaniei din anul precedent, contrar angajamentelor asumate prin Convenția militară dintre România și Antanta, semnată la 4/14 august 1916.

Acest optimism nu era însă împărtășit de toți liderii politici și militari români. „O revoluție în mijlocul unui război – spunea șeful executivului de la Iași. Ion I.C. Brătianu – asta nu prea îmi place. Caut în istorie și nu găsesc nici un caz în care să se fi sfârșit cu bine”³, în timp ce generalul Alexandru Averescu socotea revoluția din Rusia „O adevărată catastrofă pentru noi [...] Aceasta înseamnă

¹ Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, Vol. III-IV, Partea a V-a. 1916-1918. Ediția a II-a, revăzută și întregită de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 2008, p. 156.

² I.G. Duca, *Memorii*, Vol. III, *Războiul*, Partea I (1916-1917), Ediția și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 197.

³ *Ibidem*.

prelungirea războiului și dacă se produce o stare anarhică în Rusia, ceea ce nu este exclus, ori dacă Rusia face defecțiuni, ceea ce de asemenea poate fi posibil”⁴.

Guvernul provizoriu de la Petrograd a respectat obligațiile internaționale contractate de regimul anterior, dar pe front capacitatea combativă a trupelor ruse s-a diminuat considerabil. Sub impactul „reformelor democratice” mandatate de executiv – desființarea salutului militar obligatoriu în afara serviciului, libertatea de întrunire și de a face parte din organizații politice, preluarea comenzii subunităților și unităților de către comitete alese din rândul ofițerilor și soldaților etc. – germele deșcompunerii a afectat în scurt timp marile unități ruse. Acest proces a fost potențat și de propaganda germană și austriacă, abil orientată spre exploatarea dorinței de pace a soldatului rus⁵. Deși în primăvara anului 1917 forțele rusești încă mențineau frontul român, dezertarea (ca formă de protest revoluționar), fraternizarea cu inamicul, abandonarea pozițiilor de pe front, neexecutarea ordinelor, maltratarea comandanților etc. au devenit fenomene obișnuite⁶.

Grație măsurilor luate de autoritățile politice și militare române – între care cea mai importantă a fost proclamația regelui Ferdinand, adresată soldaților în ziua de 22 martie/4 aprilie 1917 pe câmpia de la Răcăciuni, prin care se promitea înfăptuirea după război a reformelor agrare și electorală –, dar și altor factori, asupra cărora nu stăruim aici, propaganda revoluționară și pacifistă desfășurată de militarii ruși nu au găsit teren prielnic în rândul trupelor române⁷.

Pentru vara anului 1917, Comandamentul româno-rus a preconizat declanșarea unei puternice operații ofensive, în scopul imobilizării trupelor inamice și nimicirii principalei grupări de forțe (Armata 9 germană) care opera în zona Focșani, Nămolosa. Dincolo de considerentele de ordin strategic, după opinia comandantului armatelor ruse din Moldova, generalul D.G. Scerbacev, ofensiva constituia singura cale de stopare a procesului de dezagregare a trupelor din subordinea sa. Măsurile întreprinse pentru menținerea unei capacități combative corespunzătoare nu au avut efectul scontat, astfel încât în bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz marile unități ruse s-au comportat inegal: unele au luptat exemplar, contribuind la obținerea victoriei, altele au părăsit câmpul de luptă „*la prima bubuitură de tun*”, după cum sesiza, la Mărășești, generalul H.M. Berthelot, șeful Misiunii Militare Franceze din România⁸.

Marile victorii din vara anului 1917 - deși au împiedicat ocuparea Moldovei de către trupele Puterilor Centrale, asigurând continuitatea statului român - nu au putut fi valorificate, din cauza agravării situației din Rusia. Preluarea puterii de către bolșevici la Petrograd, la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, a fost urmată de inițierea tratatelor pentru încheierea păcii separate cu Centralii și scoaterea țării din război. Armistițiul dintre Rusia Sovietică și Puterile Centrale s-a semnat la 22 noiembrie/5 decembrie 1917, la Brest-Litovsk. Pe frontul român, generalul D.G. Scerbacev a declarat regelui Ferdinand și prim-ministrului Ion I.C. Brătianu că nu-și mai putea stăpâni trupele și a angajat tratative similare cu feldmareșalul August von Mackensen. În condițiile defecțiunii ruse România a rămas izolată, fiind nevoită să accepte suspendarea ostilităților și să încheie un armistițiu provizoriu cu Puterile Centrale, semnat în ziua de 26 noiembrie/9 decembrie 1917, la Focșani⁹.

Pentru moment, pericolul nu-l mai reprezentau acum trupele germane, ci armatele ruse din Moldova, aflate în plină descompunere. Starea de anarhie în rândul acestora se adâncea cu fiecare zi. „*Decretul asupra păcii*”, unul dintre primele acte ale guvernului sovietic, și încheierea armistițiului au constituit motive în plus de nesocotire a autorității și au determinat retragerea masivă a militarilor ruși de pe frontul românesc, fapt ce amenința nu numai stabilitatea acestuia, dar și ordinea internă. „*Cetele de soldați care părăseau frontul* – scria Constantin Kirițescu – *se dedau la grave neorânduiri. Comunicațiile începură să devină nesigure, iar aprovizionarea și întreținerea armatei începu să devină o problemă îngrijorătoare. Pe frontul însuși, dezagregarea lui proporții din ce în ce mai mari; armata rusă se descompunea și se desființa. Nu mai exista nici o autoritate care să înfrâneze excesele și să imprime o anumită direcție mișcării*”¹⁰. Mai mult, agitatori bolșevici sosiți în țară au încercat să

⁴ Mareșal Alexandru Averescu. *Notițe zilnice din război*. Vol. II, 1916-1918 (*Războiul nostru*). Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Eftimie Ardeleanu și Adrian Păndea. Editura Militară, București, 1992, p. 116-117.

⁵ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*. EȘE. București, 1989, p. 192-195.

⁶ Glenn E. Torrey. *Armata revoluționară rusă și România. 1917*. Editura Militară, București, 2005, pp. 11-17.

⁷ A se vedea, între altele, dr. Petre Otu, *1917-1918. Despre „cumințenia” soldatului român în vremuri revoluționare*, în *Document*, An XI, nr. 4 (42)2008, pp. 20-28.

⁸ *Ibidem*, p. 23-24. Detalii în Glenn E. Torrey, *op. cit.*, pp. 43-70; Constantin I. Stan, *Aliați și adversari. Relațiile româno-ruse. 1916-1920*, Editura Paideia, București, 2006, pp. 106-141.

⁹ *România în anii primului război mondial*, Vol. II, Editura Militară, București, 1987, pp. 425-432.

¹⁰ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 201.

înlătura regimul politic existent și să instituie în România un regim de esență comunistă, punând în pericol siguranța statului român¹¹.

Într-un document datat 1/13 decembrie 1917, Marele Cartier General român realiza o analiză riguroasă a stării de lucruri existente și propunea o serie de soluții menite să ducă la rezolvarea problemelor politice și militare cu care se confrunta România, a cărei situație generală era considerată tragică. Între altele, documentul consemna: „Regele, guvernul și poporul trăiesc sub teroare. Provocatorii și conducătorii anarhiei ruse fac toate eforturile pentru a antrena și această țară în prăpastia în care a aruncat pe soldatul și țărănul rus. Moldova a fost, este și continuă a fi devastată de soldații ruși, care izolați și chiar organizați în bande, fură, omoară și distrug, fără rușine sau teamă de răspundere. Toate aceste crime odioase se petrec, pe o scară din ce în ce mai întinsă, ziua și noaptea, fără milă sau teamă de păcat, sub ochii șefilor lor, ai Aliaților și ai autorităților noastre neputincioase”¹². Din punct de vedere militar, situația era socotită dezastruoasă: „Înconjurați din toate părțile de inamici. Dintre toți, cei mai de temut sunt rușii, fiindcă, deși aliați, se poartă cu noi mai rău ca inamicii și nu pot fi tratați ca inamici, fiindcă sunt încă aliații noștri”¹³.

În asemenea împrejurări, Marele Cartier General, de acord cu Înaltul Comandament rus, a acționat energic pentru instaurarea ordinii și dirijarea trupelor recalitrante spre Rusia. În acest scop, teritoriul țării a fost împărțit în opt zone militare cu centrele în Botoșani, Fălcieni, Iași, Podul Iloaiei, Roman, Vaslui, Bacău și Bârlad. Fiecare zonă era condusă de câte un comandant, cărui i se puneau la dispoziție efectivele necesare îndeplinirii misiunii¹⁴. Militarii ruși puteau să părăsească România numai cu aprobarea generalului Scerbacev, cu condiția depunerii armelor, a respectării ordinii și a itinerariilor de deplasare. Armele urma să fie păstrate în depozite păzite de trupele loiale lui Scerbacev¹⁵. Pătrunderea unor unități bolșevizate în Basarabia, având armamentul asupra lor, putea periclita aprovizionarea armatei române și a efectivelor ruse rămase în Moldova¹⁶.

Printr-un ordin al Marelui Cartier General, șefii forțelor cu care se realiza siguranța teritoriului erau autorizați să comunice unităților aflate în tranzit că măsurile luate nu aveau un caracter ostil trupelor ruse, ci urmăreau garantarea vieții și avutului locuitorilor față de jafurile la care se dedau bandele de soldați. Trupelor române li s-a interzis implicarea în disputele politice dintre militarii ruși, atât timp cât acestea nu afectau populația locală. Comandamentele române nu se opuneau demobilizării trupelor ruse și a deplasării lor spre răsărit, dacă acțiunile erau organizate și conduse de comandamentul rus superior. Trupele în retragere se puteau deplasa pe calea ferată sau pe jos, numai dacă pe itinerariile respective erau organizate depozite de aprovizionare; în caz contrar, deplasarea se putea face doar pe calea ferată, deoarece, în lipsa depozitelor de subzistență, trupele s-ar fi putut deda la jafuri¹⁷. Mișcarea se putea executa numai în baza unui ordin scris, emis de eșalonul superior al unității și vizat de pretorul sau ofițerul român de legătură de pe lângă comandamentul respectiv¹⁸. Având în vedere că o mare parte a trupelor ruse se manifesta pașnic, militarii români erau instruiți să manifeste o atitudine conciliantă, pentru a se evita înăsprirea inutilă a relațiilor dintre cele două armate. Nerespectarea dispozițiilor privind evacuarea putea atrage însă după sine „reprimarea pe loc și imediat, după legile române” a recalitranților, ordinea urmând să fie instaurată prin forța armelor¹⁹.

Zona I cuprindea teritoriile fostelor județe Botoșani și Dorohoi, una dintre cele mai dificile din cauza numeroaselor trupe ruse care cantonau aici sau care treceau dinspre linia frontului spre Prut. La nord de linia Mihăileni, Dorohoi, Drăgușeni, Viișoara se aflau marile unități ale Armatei 8 ruse, iar la nord de linia Negriștești, Găinești (sud Gura-Humorului), Lespezi, Hârlău, nord Sculeni, cele ale Armatei 9²⁰. În Botoșani se găsea instalat în această perioadă Cartierul General al Armatei 9 ruse. Comanda Zonei a fost încredințată generalului Stan Poetaș, unul dintre cei mai capabili ofițeri români, distins în timpul luptelor din Dobrogea, în Bătălia pentru București și în cea de la Mărășești. I s-au pus la dispoziție Brigada 17 infanterie, Regimentul 1 călărași, subunități de artilerie și detașamentele

¹¹ *Ibidem*, pp. 205-206.

¹² *Constatari și aprecieri asupra situației actuale a armatei și Țării Românești*, în *Marele Cartier General al Armatei Române. Documente. 1916-1920*, coordonator: general de corp de armată Dumitru Cioflină, Editura Machiavelli, București, 1996, p. 221.

¹³ *Ibidem*, p. 223.

¹⁴ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita A.M.R.), fond 3831, dosar nr. 980, ff. 215, 219.

¹⁵ *Ibidem*, f. 216; dosar nr. 1027, f. 60; dosar nr. 1018, f. 79.

¹⁶ *Ibidem*, dosar nr. 1018, f. 323.

¹⁷ *Ibidem*, f. 257.

¹⁸ *Ibidem*, f. 79.

¹⁹ *Ibidem*, ff. 92, 216.

²⁰ *Ibidem*, dosar nr. 980, f. 226.

mobile de jandarmi din Botoșani și Dorohoi. Din punct de vedere operativ, generalului Poetaș i se subordonau părțile sedentare ale unităților militare din zonă, școlile militare de ofițeri (evacuate în Botoșani) și companiile de jandarmi din cele două județe²¹.

Curând, aceste forțe s-au dovedit insuficiente deoarece, așa cum preciza generalul Poetaș într-un raport înaintat Marelui Cartier General la 14/27 decembrie 1917, Zona „era traversată de principalele direcții de mișcare ale unităților maximaliste ce vor să treacă în Rusia”, cu care, având în vedere evenimentele anterioare, era convins că va avea „de lucru”. În plus, teritoriul afectat era întins, iar efectivele din subordinea sa, „foarte oboseite din cauza transporturilor cu calea ferată, marșurilor pe jos și operațiunilor continue” din ultimele zile²². Pentru rezolvarea problemei, a fost retrasă de pe front și dislocată în Zonă Divizia 9 infanterie²³. Primele unități ale diviziei - regimentele 35 și 36 infanterie, grupate în Brigada 18 infanterie – au ajuns în Botoșani la 21 decembrie 1917/3 ianuarie 1918, după cinci zile de marș. Punctul de comandă al Brigăzii 18 infanterie a fost instalat, inițial, în localul Prefecturii Botoșani (actualul sediu al Muzeului Județean), fiind mutat, ulterior, la Mihăileni, pentru coordonarea acțiunilor dintre Mamornița și râul Siret²⁴.

Temerile generalului Poetaș s-au dovedit justificate. Așa cum rezultă din rapoartele zilnice înaintate de comandamentele zonelor de siguranță Marelui Cartier General, dacă majoritatea unităților ruse au fost de acord cu condițiile puse de partea română și s-au conformat dispozițiilor generalului Scerbacev, unele s-au angajat în confruntări violente, soldate cu pierderi de vieți omenești. Pe teritoriul Zonei I, cel mai grav incident de acest gen s-a consumat la Mihăileni-Tereblecea, unde corpurile 18 și 40 din Armata 8 rusă, care părăsiseră fără aprobare pozițiile de pe frontul din Bucovina, au încercat să forțeze, înarmate, trecerea prin județul Dorohoi. Potrivit datelor furnizate de către organele informativă ale Armatei 9 ruse ofițerului român de legătură, bolșevicii conduși de generalul Sitin, comandantul Corpului 18 armată, intenționau să organizeze o lovitură asupra lașilor, pentru asasinarea lui Scerbacev și a altor șefi militari ruși. În acest scop, un grup special urma să se deplaseze cu autocamioane ale Crucii Roșii spre Capitală, o parte pe itinerarul Botoșani – Hârlău și alta prin Pașcani. La 2/15 ianuarie 1918, corpul de armată urma să treacă spre Rusia, cu arme și muniții, folosind, la nevoie, forța²⁵. Între detașamentele trimise la Mihăileni de comandantul Diviziei 9 infanterie și unitățile ruse care începuseră înaintarea s-a încins o luptă în toată regula, fiind folosită inclusiv artileria. Pierderile noastre s-au ridicat la 16 morți și 57 de răniți, dar agresorii au fost dezarmați și obligați să se supună normelor de conduită pe teritoriul românesc, o parte a acestora, în frunte cu Sitin, alegând să se retragă și să se predea austriecilor. Lupta de la Mihăileni n-a fost singulară, astfel de ciocniri înregistrându-se și la Galați, Pașcani, Spătărești²⁶.

Acțiunile ferme ale armatei române au pus capăt stării de anarhie provocate de fostul aliat astfel încât, până pe la sfârșitul lunii februarie 1918 (stil vechi), când majoritatea trupelor ruse a părăsit teritoriul Moldovei²⁷, retragerea s-a desfășurat în ordine, fără incidente. Printr-o telegramă expediată la 19 ianuarie/1 februarie 1918 din Botoșani, Marele Cartier General român era informat că Divizia 9 infanterie se află în stadiul de finalizare a dezarmării militarilor ruși din corpurile 18 și 40 armată care luptaseră la Mihăileni, rămânând „nedezarmate trupele Diviziei 37, care, în urma celor petrecute la Mihăileni, nu se vor mai împotrivi, după cum nu s-au împotrivit trupele Diviziei 2 trăgători, cea mai bună dintre trupele bolșevice din regiune”. Marea unitate română deținea controlul complet asupra Zonei I, prin trei grupuri de forțe. Grupul „Dorohoi” se găsea dispus în zona Tureatca, Vârful Câmpului. Dorohoi, cu misiunea de a dezarma și conduce trupele ruse spre Noua Suliță, Grupul „Herța” supraveghea porțiunea de front dinspre Bucovina părăsită de unitățile ruse și șoseaua Herța, Tureatca, Noua Suliță, iar Grupul „Botoșani”, dispus în zona Botoșani, Bucecea, Poiana Lungă, supraveghea, prin mici detașamente de artilerie și cavalerie, scurgerea coloanelor ruse pe direcțiile: Dorohoi, Darabani, Rădăuți: Botoșani, Trușești, Ștefănești și Botoșani. Drașani, Todireni, Bivolari. În telegramă se arăta că, prin dispozitivul adoptat, viața și avutul locuitorilor sunt puse la adăpost, iar

²¹ *Ibidem*, dosar nr. 1018, ff. 209, 215.

²² *Ibidem*, ff. 202-204.

²³ *Ibidem*, f. 225.

²⁴ *Idem*, fond 515, dosar nr. 72, ff. 145-146.

²⁵ *Ibidem*, f. 86.

²⁶ Alexandru Kirîțescu, *op. cit.*, pp.207-213.

²⁷ La 22 februarie 1918 (stil vechi) marile unități ale Armatei 9 ruse erau, în cea mai mare parte, demobilizate și trecute peste Nistru, din Armata 4 însă rămăseseră de repatriat aproximativ 8000 de militari, iar din Armata 6 rusă, circa 20000 (A.M.R., fond 3831, dosar nr. 975, f. 50). La începutul lunii martie 1918, orașul Botoșani mai găzduia un detașament din Divizia 3 musulmană, format din 38 de ofițeri și 220 de soldați, și 1500 de militari din statul major și serviciile Armatei 9 rusă (*Ibidem*, f. 83).

eficacitatea detașamentelor de pază dispuse pe căile mari de comunicație „este dovedită de starea de fapt pe zonă”²⁸.

Intervenția armatei române a fost dezavuată de guvernul de la Petrograd, fiind percepută ca o acțiune îndreptată împotriva revoluției ruse. Nemulțumit și de faptul că, la cererea autorităților legitime de la Chișinău, mari unități române au trecut în Basarabia, guvernul sovietic a rupt relațiile diplomatice cu România (la 13/26 ianuarie 1918) și a sechestrat tezaurul român trimis în anii 1916-1917, spre păstrare, în Rusia.

În rândurile de mai jos, supunem atenției cititorilor un raport al locotenent-colonelului Ioan Sichitiu²⁹, ofițer de legătură pe lângă Armata 9 rusă, adresat șefului Marelui Cartier General român, generalul Constantin Prezan, și remis ulterior premierului Ion I.C. Brătianu. Raportul oferă informații cu privire la acțiunile desfășurate la Botoșani și în împrejurimile orașului, în perioada 8-13 decembrie 1917 (stil vechi), pentru neutralizarea unei mari unități din Corpul 29 armată rus, Divizia 7 trăgători, și arestarea unor agitatori bolșevici prezenți în localitate. Părăsind frontul fără aprobarea comandamentului rus superior, Divizia 7 trăgători intenționa să pătrundă în Botoșani, pentru a impune în fruntea Armatei 9 ruse, condusă de generalul Kelcevski, un comitet bolșevic. Întrucât materializarea acestei intenții ar fi avut grave consecințe asupra exercitării actului de comandă pe frontul român, existând, totodată, riscul ca orașul să fie transformat în teatru de confruntare între trupele bolșevizate și cele fidele lui Kelcevski, armata română a intervenit energic pentru îndepărtarea pericolului. Cele relatate de Sichitiu sunt confirmate de generalul Stan Poetaș, în cererea adresată Marelui Cartier General pentru suplimentarea forțelor necesare menținerii ordinii în Zona I³⁰, precum și de locotenent-colonelul francez Donopé, în raportul său asupra evenimentelor de la Botoșani, înaintat Misiunii Militare Franceze în România³¹. Se cuvine precizat, de asemenea, că evenimentele respective sunt menționate de istoricul american Glenn Torrey în lucrarea sa referitoare la armata revoluționară rusă în România³².

Dar, iată raportul locotenent-colonelului Ioan Sichitiu³³:

*No. 41 din 23 decembrie 1917
Locotenent-colonel Sichitiu Ioan
către
Domnul general Prezan
Comandantul Armatei Române*

Asupra evenimentelor petrecute în zona Armatei 9-a, în zilele de 8-13 decembrie, am onoare a vă raporta următoarele:

1) Ordinul Marelui Cartier General referitor la circulațiunea automobilelor armatei ruse și acel al garnizoanei Botoșani pentru aplicarea stării de asediu, au fost o cauză de enervare a conducătorilor elementelor bolșevice din Armata 9-a rusă, care aveau teama că ceva neplăcut li se

²⁸ A.M.R., fond 3831, dosar nr. 1016, f. 522.

²⁹ Ioan Sichitiu s-a născut la 19 ianuarie 1878, în comuna Rugi, jud. Gorj. A absolvit Școala militară de ofițeri de artilerie și geniu (1897-1899) ca șef de promoție, Școala militară de artilerie și geniu de la Charlottenburg (Germania) și Școala Superioară de Război (1909-1911), șef de promoție. A parcurs toate treptele ierarhiei militare, de la gradul de sublocotenent (1899) la cel de general de corp de armată (1938). De-a lungul carierei de aproape 40 de ani, a îndeplinit diferite funcții de răspundere, între care amintim: șef de stat major al Diviziei 2 infanterie, cu care a participat la bătălia de la Mărășești, ofițer de legătură pe lângă Armata 9 rusă, șeful Secției operații din Marele Cartier General (1918-1920), profesor la Școala Superioară de Război (1921-1926), inspector general de armată, comandant al Brigăzii 12 artilerie, comandant al Corpului 1 armată, șef al Marelui Stat Major (februarie-noiembrie 1937). A trecut în rezervă la 1 februarie 1938. A deținut portofoliul Agriculturii și Domeniilor (14 ianuarie 1941-19 martie 1942) în cabinetul prezidat de Ion Antonescu, din care și-a dat demisia, pronunțându-se împotriva angajării masive a armatei pe Frontul de est. Paralel cu activitatea de comandă și didactică, a desfășurat o bogată activitate teoretică, afirmându-se ca unul dintre exponenții gândirii militare românești din perioada interbelică. Din lucrările publicate, amintim: *Corpul de armată în bătălie* (1928), *Defensivă și manevra focurilor de artilerie* (1934), *Călușa ofițerului* (1936), *Elemente de strategie* (1936). Pentru meritele sale, a fost distins cu numeroase ordine și medalii românești și străine. La 24 septembrie 1946 a fost judecat, arestat și condamnat, sfârșindu-și viața în închisoarea de la Aiud, la 29 aprilie 1952. (Petre Otu, Teofil Oroian, Ion Emil, *Personalități ale gândirii militare românești*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1997, p. 241-246).

³⁰ A.M.R., fond 3831, dosar nr. 1018, pp. 202-204.

³¹ Ibidem, f. 152-154.

³² Glenn E. Torrey, *op. cit.*, pp. 95-96.

³³ Ibidem, dosar nr. 1133, f. 42-50.

pregătește, mai ales că aceste măsuri corespundeau cu sosirea în localitate a unei companii ucrainene.

2) Teama bolșeviştilor a avut ca efect fuga multora din ei, pe de o parte; pe de altă parte, o circulație vie din Botoșani spre front a elementelor bolșeviste, pe care n-am putut-o împiedica complet.

În ziua de 8 decembrie, la ora 10, am fost anunțat de către subșeful de stat major că Divizia 7-a trăgători a fost pusă în marș, fără ordinul comandamentului, cu direcția spre Botoșani. În ordinul, în copie, trimis de acea divizie, se arăta că în seara de 8 decembrie divizia va staționa în zona Vlădeni – Gorchinești – Ciungani – Bursuceni.

3) La această informație, eu, împreună cu dl. comandant militar al districtului, am luat măsuri de a a supraveghea mișcarea acestor trupe, prin puternice patrule de ofițeri de la Școala de Cavalerie, și a le bara drumul spre Botoșani cu unitățile disponibile de infanterie (o companie vânători, două companii din Regimentul 34 cu șase secții mitraliere), împingând aceste unități, chiar în seara de 8 decembrie, la Cătămărăști și Stâncești, pe cele două direcțiuni de înaintare ale Diviziei 7-a trăgători.

În același timp, trei batalioane de elevi din Școala de Infanterie cu 1400 baionete, erau gata de plecare la cel dintâi ordin.

4) Pentru ziua de 9 decembrie, s-a hotărât dezarmarea acestor trupe (regimentele 25, 23, 27 și 28 trăgători).

Trupe române disponibile pentru această operațiune: un batalion infanterie cu o secție mitraliere; trei batalioane elevi Școala militară cu 30 mitraliere; escadronul Școala Cavalerie cu o secție mitraliere; un escadron din Regimentul 1 Călărași cu o secție mitraliere; una baterie artilerie din Școala de Artilerie.

La ora 8 dimineața, trupele Diviziei 7-a trăgători erau înconjurate în cantonamentul lor și somate să lase armele, întrucât trecerea armați prin țară nu le este permisă.

5) Însoțind pe dl. general Poetaș, care sosise în noaptea de 9 decembrie, ne-am transportat la Brehuiești, unde era cantonat Regimentul 28 trăgători, pe care, somându-l să depună armele și să plece mai departe, fără arme, sau să intre în cantonamentele de pe front, cu arme, aceștia au refuzat să ia vreo hotărâre, până ce un membru al comitetului lor nu va fi luat înțelegere cu organizația bolșevistă de la Armata 9-a.

După încercări zadarnice de a-i convinge de bunele noastre intențiuni, dl. general Poetaș a convenit să așteptăm ca să se ia înțelegere cu comitetul bolșevist din Botoșani.

Personal, am însoțit un individ din comitetul Regimentului 28 la Botoșani, unde am fost chemat de președintele comitetului pentru a le arăta intențiunile comandamentului român.

6) Din întrebările ce mi s-au pus de președintele comitetului, praporcicul Sofronov, ales în aceeași seară comandant al trupelor bolșeviste din Armata 9-a, am înțeles clar scopul ce se urmărea. Era o amenințare la adresa României și tendința ce aveau bolșevii de a suprima comandamentul legal al Armatei 9-a.

Mi s-a cerut socoteală:

a) Pentru ce am adus trupe în Botoșani și pentru ce aceste trupe i-au somat să depună armele;

b) Pentru ce în Botoșani s-a aplicat starea de război și atâtea patrule umblă ziua și noaptea pe strade, că această desfășurare de forțe este o amenințare a siguranței lor;

c) Pentru ce nu sunt lăsați să circule liber în automobile și pentru ce li se aduce lor restricțiuni, pe când ofițerilor Cartierului li se lasă liberă circulația;

d) Pentru ce se împiedică adunarea în grupe mai mari de zece pe strade;

e) Pentru ce s-au arestat 50 soldați ruși, pentru care singuri au declarat că nu aveau acte pentru stabilirea identității lor etc.

Acestea au fost întrebările esențiale ce mi s-au pus, interpret fiind un individ ce vorbea românește și care lucrase 5 ani la „Steaua Română” la Cămpina (era german de origine).

7) După 1 oră și 30 [de minute] de convorbire cu acești bolșevici murdari, obraznici și îndrăzneți, le-am pus chestiunea neted, cerând să-mi arate clar scopul urmărit cu aducerea Diviziei 7-a trăgători și retragerea acestor trupe sau dezarmarea lor imediată. Răspunsul l-am cerut într-o oră.

8) După trecerea termenului fixat, am fost rugat să amân primirea răspunsului până la ora 5, când va avea loc o conferință în care se va discuta, din nou, chestiunea aceasta. La conferință urma să ia parte: comisarul ucrainean – căpitan Bielezki; comandantul armatei; șeful de stat major;

subsemnatul și biroul comitetului bolșevist. Până la ora 5, o întrunire a bolșeviștilor a avut loc pentru a formula răspunsul ce l-am cerut.

Între timp, la ora 2.30, am primit ordinul Marelui Cartier General român, ca răspuns al convorbirii telefonice ce-am avut cu dl. general Lupescu, subșeful de stat major, în care se specifica: „A nu se dezarma fără voia lor, nici chiar trupele care au părăsit frontul fără ordin”. Ca urmare a acestui ordin, trupele noastre, care suferiseră mult de frig, mai ales elevii școalelor militare, au fost retrase în cantonamentele lor, lăsând posturi puternice pe direcțiunile amenințate.

9) La ora 6, în ziua de 9 decembrie, a avut loc conferința despre care se face mențiune, în care mai mult de două ore s-a făcut proces atitudinii României, situația sa politică față de Marea Rusie și Ucraina, precedat fiind acest proces de un duel politic între reprezentantul ucrainean – căpitanul Bielezki – și biroul bolșevist, care s-a terminat printr-un acord ce urma să stabilească condițiunile cu privire la retragerea de pe front a trupelor Rusiei Mari.

Retragerea celor opt divizii, compuse din elemente din Rusia Mare, trebuia să înceapă imediat ce se va fi fixat, de acord cu subsemnatul, itinerariile de urmat, modalitatea aprovizionărilor, etapele pe eșaloane etc.

În ceea ce privește atitudinea României față de evenimentele politice ce se desfășurau în Rusia, mi s-au pus întrebările:

a) Cum înțelege România situația sa față de Rusia Mare;

b) Situația politică a României față de Ucraina;

c) Dacă România recunoaște pe Sofronov ca (sic!) comandant al forțelor bolșeviste de pe frontul armatei;

d) Mi s-au repetat chestiunile puse cu câteva ore înainte și pe care le-am arătat mai sus.

În cursul discuțiilor care au avut loc și care ar putea ilustra prea bine o pagină a acestor vremuri nenorocite pentru neamul românesc, n-am cruțat nimic pentru a învedera acestei bande de tâlhari de drumul mare crima ce comit față de umanitate și, în special, față de România, care, trădată la început de țarism, e părăsită de democrația rusă în mod mișelesc, și fără a-i satisface îndeajuns crima, acum vor s-o sugrume, punându-i mâna în gât.

I-am făcut să înțeleagă că România nu va tolera nici o amenințare, nici o agresiune și că vom muri până la unul, dar lașitatea lor nu va rămâne nepedepsită.

10) Tonul răspicat și categoric cu care acești bandiți nu erau obișnuiți din partea alor lor, i-a făcut să înțeleagă că nu ne jucăm cu vorbele, ci vom trece la fapte, așa că au renunțat la un ultimatum, cuprinzând șapte puncte, ce voiau să-mi predea și pentru care i-am făcut atenți că nu au nici un drept să facă proces României, singura care are dreptul să judece, față de istorie, trădarea lor.

Umiliți, dacă asemenea oameni pot fi, au fost cu totul dezarmați și n-au mai îndrăznit să-mi ceară altceva decât să intervin să liberez 50 indivizi arestați de poliție ca suspecți și să le permit a aduce în oraș un regiment de bolșeviști, mulțumindu-se în cele din urmă cu 80 oameni armați, pentru paza lor proprie.

Am respins categoric, în ziua de 10 decembrie, toate cererile lor, asigurându-i că pentru paza lor, trupele noastre din garnizoană vor îngriji, cum îngrijesc și pentru cetățenii români.

11) Sosind în garnizoană colonelul francez Donope, cu însărcinarea de a aresta, cu ajutorul ucrainenilor, bolșevii din oraș, pentru a se reda comandamentului toată libertatea de acțiune, nu și-a putut îndeplini misiunea în ziua aceea, din cauza nepregătirii acestei acțiuni de către comisarul ucrainean, care nu făcuse nimic pentru a cunoaște situația locală și domiciliul bolșeviiștilor de seamă, arestarea urmând a se face noaptea, din care cauză operațiunea a fost amânată.

12) Ordinele Marelui Cartier General cerând ca, cu începere de la acea dată (12 decembrie), să nu se mai permită la nici o trupă armată părăsirea frontului și traversarea teritoriului, am luat hotărârea, de comun acord cu comisarul ucrainean, comandantul armatei și șeful de stat major, ca în aceeași seară (12 decembrie) să fie arestați toți bolșeviiștii aflați în oraș și comitetul bolșevist, punându-se stăpânire pe toată telegrafia F.F. [fără fir – n.n.S.B.], compania de automobile etc., iar în ziua de 13, la ora 8, să se procedeze la dezarmarea trupelor Diviziei 7-a trăgători, cantonată cu câte un regiment în satele Cucorâni, Mândrești, Vlădeni, Brehuești.

13) Arestarea s-a executat la ora 3 noaptea, fără niciun incident: patrurile ucrainene au fost susținute pretutindeni de patrutele de Școala de Infanterie.

Odată cu ordinele date pentru arestarea bolșeviiștilor, s-au luat măsuri energice pentru a împiedica fuga lor din oraș, oprindu-se cu desăvârșire circulația din oraș spre exterior. În felul acesta au putut fi prinși de către posturile de control unii bolșeviști ce căutau să fugă în automobile.

Numărul celor arestați, mare la început, s-a redus treptat prin triajul făcut de comisarul ucrainean, măsură ce a înlesnit scăparea multora dintre ei, fără a se fi obținut alt rezultat decât acela de a vedea astăzi toate serviciile descompletându-se, ca urmare a propagandei continuată de cei liberiți.

A rămas nearestat comandantul bolșevist Sofronov, căruia am credea că i s-a înlesnit fuga de către însuși comisarul ucrainean. Nu e admisibil să nu i se fi cunoscut domiciliul pentru că nu dormea două nopți în același loc; acest individ trebuia urmărit pas cu pas, la orice oră din zi și din noapte.

Cei arestați au fost închiși la Școala de Cavalerie, sub paza elevilor acelei școli, până în seara de 14 decembrie, când au fost conduși la Iași sub escortă româno-ucraineană.

14) În ziua de 13 decembrie, la ora 8, a început acțiunea de dezarmare a trupelor Diviziei 7-a.

Au fost disponibile pentru această operațiune: patru batalioane din regimentele 34 și 36; un batalion de elevi ai Școlii de Infanterie cu o companie de mitraliere; un escadron cavalerie cu o secție mitraliere și un pluton de elevi din Școala de Cavalerie; două baterii de artilerie.

La ora indicată, câte un batalion a înconjurat satele Vlădeni, Brehuiești și Cucorâni, iar o companie supraveghea satul Mândrești, un batalion de rezervă.

Câte o baterie se găsea la detașamentele Vlădeni și Cucorâni.

Regimentul 26, cantonat în Cucorâni, a depus armele fără rezistență, la ora 11.30.

Regimentul 28, cantonat la Brehuiești, respingând cererea de a preda armele, a primit trupele noastre cu focuri de armă, la care, răspunzând, s-a procedat la dezarmare cu forța. Din primul moment, grupe izolate au început să predea armele, astfel că pe la orele 15, 3-400 arme fuseseră culese de trupele noastre (Regimentul 38 infanterie). Restul Regimentului 28 trăgători, strâns deaproape de infanteria noastră, continua rezistența în colțul sud-vestic al satului, la biserică și primărie.

Regimentul 27 trăgători, cantonat la Vlădeni, se găsea la ora 11.30 strâns într-un cerc de 200 m diametru maximum de trupele noastre, care, cu mitralierele în opt puncte ale acestui cerc, așteptau rezultatul parlamentărilor.

Situația era extrem de critică: o singură lovitură de pușcă era deajuns să provoace cel mai oribil carnaj.

Chemat de maiorul Mihail la fața locului și, însoțit de acest ofițer, am intrat în cercul răzvrătiților, pentru a-i convinge că orice rezistență le-ar fi inutilă.

Amenințați fiind de câțiva dintre ei și cum de bunăvoie ne dădusem prizonierii lor, am trebuit să le promit transportul cu calea ferată cu arme și bagaje; astfel am reușit să plecăm din mijlocul lor.

Acest regiment, înștiințat la ora 3 că nu s-a aprobat transportul lui pe calea ferată, a fost somat ca într-o jumătate de oră să predea armele.

Ceața deasă împiedicase întrebuițarea artileriei; văzând că ne apropiem de sfârșitul zilei și cum nu era un moment de pierdut, deoarece ni se semnalase că și Divizia 1 trăgători a părăsit cantonamentele fără voie, subsemnatul a dat ordin ca, cu câte un tun adus la 2-300 m de liziera satelor Brehuiești și Vlădeni, să arunce proiectilele în centrele de rezistență ale Regimentelor 27 și 28.

S-au tras 2-3 lovituri în Brehuiești și 5-8 lovituri în Vlădeni.

Rezultatul a fost cererea imediată a acestor regimente de a preda armele, evitându-se astfel o ciocnire sângeroasă în Vlădeni și aducerea la simțul realității a Regimentului 28 din Brehuiești.

Din nefericire, la Brehuiești tunul n-a fost la timp întrebuițat de comandantul detașamentului, locotenent-colonel Iliescu din Regimentul 36, care a dat dovezi de multă slăbiciune, expunându-și trupele la pierderi inutile. A trebuit intervenția directă a subsemnatului și a dl. general Poetaș, pentru a ajunge repede la bun sfârșit.

15) La ora 8 seara, regimentele 26, 27 și 28 erau dezarmate; rămânea de dezarmat Regimentul 25 cantonat în Mândrești

Cu această operațiune, am cerut voie d-lui. general Poetaș și-am însărcinat pe locotenent-colonel Niculescu de la Regimentul 34 infanterie, care dovedise tact și energie.

Dezarmarea trebuia să se execute chiar în noaptea de 13 spre 14 decembrie, ceea ce s-a făcut fără rezistență din partea Regimentului 25, surprins de trupele noastre în cantonament.

16) Armele luate de la trupele ruse au fost depozitate în vagoane, în gară; unele regimente au făcut neutilizabile armele, mitralierele și aruncătoarele de bombe, luându-le mecanismele de închidere.

17) După dezarmarea trupelor Diviziei 7-a, din partea Corpului 29 armată, căruia aparținea această divizie, am primit un ultimatum, cerând imediata eliberare a bolșeviştilor arestați și

înapoierea armelor Diviziei 7-a, fără de care „lupta fratricidă” trebuia să înceapă. Ordin a fost dat Diviziei 1 să înainteze spre Botoșani. Divizia 1 a refuzat executarea acestui ordin și două din regimentele acestei divizii au depus armele fără rezistență, unul chiar le-a predate postului de jandarmi din Bănești.

O brigadă din Divizia 1 cu artileria diviziei, după insistența comandantului armatei, fusese lăsată să treacă cu arme și bagaje.

În zilele următoare, s-au dezarmat Divizia 3-a trăgători Turkestan și o brigadă din Divizia 3-a trăgători Caucaz.

Acestea sunt, în rezumat, evenimentele petrecute la Armata 9-a rusă în zilele de 8-14 decembrie, pe care le supun aprecierii dumneavoastră, cu credința că ele vor putea servi atunci când se va scrie istoria acestor zile, cele mai nenorocite prin care a trecut vreodată neamul românesc.

*Ofițer de legătură pe lângă Armata IX-a rusă
Locotenent-colonel (ss) Sichițiu*

DECEMBRE 1917: TROUPES RUSSES BOLCHEVIQUES MENACENT LE BOTOȘANI (Résumé)

La fin de l'année 1917 a trouvé la Roumanie dans une situation critique. Avec le territoire amputé, couronné des armées bolcheviques, notre pays s'est confronté avec un nouvel danger, celui représenté par les troupes russes de Moldavie (environ un million des militaires) trouvées - suite ceux deux révolutions de la Russe - dans l'entière décomposition. Dans ces conditions, l'armée roumaine a intervenu énergique pour mettre fin aux tendances d'immixtion des bolcheviques dans les travaux internes de l'état roumain et des actes de violence spécifiques pour le retrait d'une armée désorganisée. Les troupes russes qui se retiraient du front ont été désarmées et évacuées sur Prut, ainsi que jusqu'à la fin du mois février 1918 le territoire de la Moldavie est rentré sous l'autorité du gouvernement roumain. Si ces unités russe ont été d'accord avec les conditions posées par la partie roumaine (dépose des armées, embarquements dans des trains avec la destination Russie etc.), des autres se sont engagées dans des confrontations violentes comme exemple, au Galați, Pașcani, Mihăileni. L'article mentionné présente un rapport du lieutenant Ioan Sichițiu, officier de liaison autres de l'Armée 9 russe, concernant les événements déroulés dans les jours de 8/21-13/26 décembre 1917, au Botoșani, comme suite de la présence en zone des plusieurs unités russe bolcheviques.